

Martha van Brink-Poort bezocht de Rijkskweekschool in Appingedam en behaalde later de hoofdakte en diverse taal-akten. In de vijftiger jaren begaf zij zich in de journalistiek. Ze schreef veel voor Elsevier. Ook was zij jarenlang redactrice van de Avro Vrouwenrubriek en 'Endeavour'. Verder schreef zij o.a. een bekroond filmscenario en een hoorspel over Aletta Jacobs en verschillende biografieën. In 1961 werd zij door de Nederlandse regering uitgezonden naar India om er lezingen te houden over de Nederlandse Vrouw. Ze was tien jaar gemeenteraadslid, waarvan acht jaar in Hilversum. Van 1972 tot 1974 woonde zij in Suriname, waar zij, evenals op het ogenblik, onderwijs en journalistiek combineerde.

DE AO-VERZAMELBAND

De AO-verzamelband is de beste manier om uw AO's jarenlang in top-conditie te houden, zodat u steeds weer een beroep kunt doen op die enorme bron van informatie.

In de verzamelband kunt u 50 boekjes (een complete jaargang) bewaren en de nummering kunt u door middel van een etiketje op de rugzijde vermelden. Deze praktische verzamelband kost u slechts f 8,50. (Bfr. 120)

U kunt hem bestellen door dit bedrag te storten op rekeningnr. 551599 t.n.v. Stichting IVIO / AO-reeks onder vermelding van AO-verzamelband.

Abonnementsprijzen	per jaar	per halfjaar
Nederland	f 46,—	f 26,—
België	Bfr. 660	Bfr. 370
Overige landen	f 75,—	
Losse nummers	f 1,75	
Proefabonnement	f 11,50 (3 mnd.)	
Verzamelband	f 8,50/Bfr. 120	

ao '79

No. 1754

aletta jacobson

**Doe mee aan
de AA van AO,
dat is zó!**

Win deze maand
een abonnee en...
de maart
AA-premie is van u:

*** leesplankje - het enige echte**

Win deze maand een nieuwe jaarabonnee
op AO en u ontvangt de maart AA-premie.

Doe mee aan de AA van AO de grote Abonnee Aktie.

Tot en met het eind van deze maand
ontvangt u voor elke
nieuwe jaarabonnee die u werft,
de AA-premie van de maand.

Het is dit jaar (op 8 maart a.s.) honderd jaar geleden,
dat Aletta Jacobs aan de universiteit van Groningen
promoveerde tot doctor in de medicijnen.
Maar voor het zover was, had ze heel wat
moeilijkheden moeten overwinnen.

Al als kind wist ze heel zeker dat ze evenals haar vader
dokter wou worden. Maar wat ze niet wist, was dat in
die tijd meisjes tot de H.B.S. noch tot de universiteit
werden toegelaten.

Aletta Jacobs werd op 9 februari 1854 in het Groningse
Sappemeer geboren. Ze was het achtste kind van
Abraham Jacobs en Anna de Jongh, die het als
onbemiddelde jonge mensen zuinig aan moesten doen
— ze kregen elf kinderen — ook al omdat ze hun
kinderen allemaal een goede opleiding wilden geven.
En beurzen en andere sociale voorzieningen
bestonden er in die tijd nog niet.

aletta jacobs

Martha van Brink-Poort

Geen luxe

Mevrouw Jacobs moest het dan ook
lange tijd zonder huishoudelijke hulp
stellen. Ze maakte lange dagen, net
als haar man, die jarenlang zijn zeer
verspreid wonende patiënten te voet
bezocht. Pas toen de lasten wat
minder werden, kon hij zich een dok-
terskoetsje veroorloven.

Maar van enige luxe was geen
sprake. Veel mensen uit het dorp
begrepen niet dat dokter en me-
vrouw zichzelf zoveel ontzegden

terwille van hun kinderen. Dokter en
mevrouw moesten toch ook om hun
oude dag denken, vonden ze. Als ze
wat spaarden, konden ze later van
de rente van hun kapitaal leven.
Maar de heer en mevrouw Jacobs
hadden op zulke raadgevingen
maar één antwoord. 'De manier,
waarop wij ons geld besteden, na-
melijk aan onze kinderen, brengt op
de duur de meeste rente op.' En
daarbij hadden zij niet in de eerste
plaats geldelijk gewin op het oog.

Kwajongen

Aletta was als kind een kwajongen. Sloopjespringen, roeien, schaatsen, bomen klimmen, bij alles was zij haantje de voorste. In die tijd was dat voor een meisje heel ongewoon en eigenlijk ongepast.

Nadat Aletta de lagere school had doorlopen, werd ze zoals alle dochters van notabelen uit die tijd naar de jongedameschool gestuurd om goede manieren te leren. Thuis was ze altijd gewend geweest dat de jongens en de meisjes gelijk behandeld werden. En nu moest ze op deze deftige school ineens aanemen dat een meisje als er heren in het gezelschap waren alleen iets mocht zeggen als haar iets werd gevraagd. En als ze op straat liep, moest ze bedeesd haar ogen neerslaan. Dat paste helemaal niet bij de aard van de vrijgevochten, levenslustige Aletta. Langer dan veertien dagen hield ze het op de jongedameschool dan ook niet uit.

Toen ze zes jaar was had ze zich al voorgenomen dokter te worden en nooit was het in haar opgekomen dat een meisje niet tot die studie zou worden toegelaten. Maar de H.B.S. en de universiteit waren er alleen voor jongens.

Toen ze 't op de jongedameschool niet langer kon uithouden, werd besloten dat Aletta bij moeder in de huishouding zou komen en dat ze 's avonds Franse en Duitse les zou krijgen. Zodra ze een boek in die talen kon lezen — en dat was al heel gauw — nam ze al lezende stof af. Het gevolg was dat ze veel brak, terwijl de meubelen vaak een mo-

zaïek van gestofte en niet-gestofte delen te zien gaven. Toen haar moeder er achter kwam, werden alle boeken overdag taboe.

Fantasie

Maar Aletta's gedachten kon ze niet aan banden leggen en ook daaronder leed het huishoudelijke werk. Aletta begon steeds meer te fantaseren, terwijl ze bezig was met het voor haar zo geestdodende werk. Steeds wilder vormen nam die fantasie aan. En tenslotte ontstond er een plan, dat de hele dag als een idee fixe in haar hoofd ronddraaide. Ze wilde proberen met een schip naar Amerika te komen. Ze zou zich als jongen verkleden en dan proberen als koetsier — ze had van haar vader in het dokterskoetsje mensen geleerd — veel geld te verdienen. Van dat zelf-verdiende geld — en nog steeds als jongen verkleed — zou ze dan in Amerika gaan studeren. Het idee liet haar ook in haar vrije tijd niet meer los. Ze ging er zo in op, dat ze ook in gezelschap in die fantasie leefde en strak voor zich uit zat te staren. Ze werd een stil, eenzelve kind.

Haar vader, die altijd een zwak voor haar heeft gehad, maakte zich erg ongerust over Aletta en overlegde met zijn vrouw wat er met Aletta moest gebeuren. Moeder stelde voor haar buitenshuis wat te laten leren en vond dat ze wel aanleg voor costuumnaaister had. Als zodanig zou ze dan later haar brood kunnen verdienen. En zo belandde Aletta op een atelier. De mode in die tijd, het

Het ouderlijk huis in Sappemeer, waarin Aletta werd geboren en opgroeide

was 1868, schreef voor dat de rokken van onder tot boven van kleine, schuingeknipte stroken voorzien moesten worden. Aletta, net veertien, moest de hele dag al die stroken en strookjes met de hand zomen. Dat werk vond ze nog geestdodender dan vegen en stof afnemen. Ze wordt neerslachtig en ziet de werkelijkheid nu zonder fantasie onder ogen. Ze komt tot de ontdekking dat er van haar teer gekoesterde ontvluchtingsplan naar Amerika niets zal komen en ze realiseert zich dat ze, zoals de zaken er nu voor staan, geen enkele kans heeft om dokter te worden. En zonder dat lijkt het leven haar waardeloos. Ze wordt met de dag lustelozer en wordt wel-

dra ernstig ziek.

Het is vooral aan de geestelijke steun van haar vader en haar oudste broer Julius te danken dat zij de zware ziekte overleeft. Vader belooft haar Latijn en Grieks te zullen leren als ze weer beter is. En met haar broer, die dokter in Groningen is, bouwt ze luchtkastelen over haar toekomstig dokterschap. Als ze maar eerst Latijn en Grieks kent, is er misschien wel een weg... Haar levensmoed keert terug. De zo lang gekoesterde gedachte dat ze maar beter dood kan gaan, omdat ze haar ideaal toch niet kan verwezenlijken, maakt plaats voor nieuwe hoop. Ze werkt intens mee aan haar beterschap.

gezicht een teleurstelling, het was geen antwoord op haar vraag om vrijstelling van het universitaire toelatingsexamen, maar een brief met vragen aan haar. Hoe oud ze was, waarom ze wilde studeren, waarom ze niet voor het apothekers-examen ging werken (toen blijkbaar nog niet-universitair) en waarom ze eigenlijk vrijstelling van het toelatingsexamen wou. Aletta wachtte met haar antwoord tot 9 februari 1871, de datum waarop zeventien jaar werd. Zelfs haar vader, zozeer haar vertrouwensman lichtte ze pas in, nadat ze het antwoord aan Thorbecke had verzonden.

De volgende brief van Thorbecke was aan haar vader gericht. Hij schreef dat hij haar rijkelijk jong vond om de gevolgen van haar verzoek te beseffen. Misschien zou het beter zijn het verzoek af te wijzen, ze zou dan een paar jaar later haar vraag nog eens kunnen herhalen. Wel liet Thorbecke in zijn brief doorschemeren dat hij haar toestemming tot studeren zou geven als haar vader het goed vond.

Er werd familierraad gehouden met als voornaamste deelnemers vader, moeder, Julius en Aletta. Vader en Julius hielden haar voor ogen hoe zwaar de studie was, wat voor akelige dingen ze allemaal zou moeten zien en of ze zich wel sterk genoeg voelde voor dat alles. Het antwoord lag voor de hand: Natuurlijk wel. Toen kwam moeder met voorwaarden, tijdens de vakanties zou ze zich thuis onder leiding van moeder verder moeten bekwamen in het huishoudelijke werk. En wat

haar kleren betreft, ze zou net als tot nog toe alleen geld voor de stof krijgen, maken moest ze haar kleren, net als haar andere zusters, zelf. Aletta beloofde het maar al te graag!

Vader schreef aan Thorbecke dat hij zijn dochter gaarne toestemming tot studeren zou geven. En begin april 1871 kwam de zo felbegeerde toestemming van Thorbecke. Geen volledige toestemming nog, maar met een proeftijd van een jaar. Na dat jaar zou Aletta een verzoek tot definitieve toestemming mogen indienen.

In Groningen wordt ze door de hoogleraren en studenten over het algemeen welwillend ontvangen. Wel wordt ze aan enkele beperkende bepalingen onderworpen: ze mag bijvoorbeeld niet de colleges in vergelijkende anatomie bijwonen. En voor de pauzes krijgt ze een afzonderlijk vertrekje toegewezen.

Zelfbewust

Maar het dappere zeventienjarige dorpskind stapt zelfbewust naar professor Salverda en zegt hem dat er onmogelijk bezwaar kan bestaan tegen het gemeenschappelijk volgen van colleges, waar wetenschappelijke onderwerpen op wetenschappelijke wijze worden behandeld. En ze zegt dat ze de pauzes ook liever in gezelschap van de andere studenten zou willen doorbrengen. De professor geeft zich gewonnen...

Als een Leids student in het studentenweekblad de Groningse studenten aanspoort Aletta Jacobs het

JOHAN RUDOLF
THORBECKE (1798-1872)

leven op de universiteit onmogelijk te maken, neemt de student Kamerlingh Onnes, de later zo beroemd geworden professor het voor haar op.

Minister-president Thorbecke wordt in het begin van 1872 ernstig ziek. Gauw doet Aletta een paar tentamens om haar geschiktheid voor het universitaire onderwijs te bewijzen. Op zijn sterfbed tekent Thorbecke de definitieve toestem-

ming voor haar verdere studie.

In 1874 slaagt ze voor het kandidaatsexamen geneeskunde. Maar haar gezondheid laat te wensen over. Vaak heeft ze ernstige aanvallen van malaria en bloedarmoede te verduren. Verandering van lucht zal haar goed doen, zeggen de doktoren... Ze besluit dan in Leiden verder te gaan studeren. Maar ze wordt vanuit Leiden gewaarschuwd dat de studenten haar daar het leven zuur

zullen maken, zodat ze van plan verandert en Amsterdam kiest.

Ook voor Amsterdam is het iets nieuws, een vrouw aan de universiteit. De studenten proberen haar als ze er voor het eerst komt te intimideren door zich in een dubbele haag op te stellen. Maar Aletta loopt er moedig tussen door en doet alsof ze de boze opzet van de studenten niet begrijpt. De Amsterdamse professoren veronderstellen dat een ongelukkige liefde haar tot de studie drijft, enkelen zeggen het haar ook. Dat het alleen de liefde voor de medische wetenschap is, kunnen ze niet begrijpen. Als het dan geen ongelukkige liefde is, komt het dan misschien dat ze zich tot de studie aangesproken voelt, omdat ze al jong weduwe is geworden?

Maar door haar optreden en studiezin is het ijs tussen haar en de professoren al gauw gebroken. En ook de studenten nemen haar in hun midden op. Als Aletta in 1878 doordat ze ziek is geweest haar arts-examen in Utrecht moet afleggen, nemen haar Amsterdamse professoren haar in bescherming tegen het onhebbelijke optreden van hun Utrechtse collega's. Hoe erg dat optreden was moge blijken uit Aletta's reactie: Ze overwoog zich van het examen terug te trekken. En dat wil wat zeggen, voor haar sterke karakter.

Doctor in de medicijnen

Na het behalen van het artsdiploma door Aletta was de vreugde in Huize Jacobs groot. Haar vader, haar gro-

te steun en toeverlaat, overhandigde haar bij thuiskomst een gedicht, het eerste en laatste dat hij in zijn leven maakte. Het was een lofzang op haar moed, studiezin en doorzettingsvermogen. Dat gedicht heeft Aletta altijd als een relikwie bewaard en vaak bij zich gedragen. Zelfs haar broer Johan Rudolf, die naar Thorbecke was genoemd, maar Aletta tegenover zijn medestudenten bij de aanvang van haar studie dood had verklaard, verwaardigde zich haar te feliciteren met haar succes. Aletta bleef voorlopig in het ouderlijk huis om zich voor te bereiden op haar promotie, die in Groningen, de stad waar ze haar studie begon, zou plaatsvinden.

In die tijd werd haar vader ernstig ziek en nam ze een tijdlang zijn praktijk waar. Ze was toen vierentwintig, maar vanaf het begin had ze een groot overwicht op de patiënten en hun omgeving. Ook dat laatste was van groot belang. Zo kwam ze in het begin van haar waarneming op een boerderij, waar de boerin al twee dagen in barensweeën in een hoge bedstee lag, omringd door rokende mannen en brandewijn drinkende vrouwen, die er ook al twee dagen zaten. De rook was om te snijden, gelucht was er in die twee dagen niet. Aletta liet de brandewijnpot naar de kelder brengen en ont-rimde de kamer. Ze zette de ramen open en maakte een bed voor de boerin gereed op de tafel. De baker die zich tegen haar ideeën verzettede, stuurde ze ook weg. Nadat de kamer gelucht was, legde ze samen met de boer de boerin op tafel en begon aan

waar de boerin al twee dagen in barensweeën in een hoge bedstee lag

de gecompliceerde bevalling.

Op 8 maart 1879 promoveerde Aletta Jacobs tot doctor in de medicijnen op het onderwerp 'Lokalisatie van fysiologische en pathologische verschijnselen in de grote hersenen'. Veel vooraanstaande personen woonden die promotie bij, onder andere de commissaris van de koningin in de provincie Groningen. Hij vertelde haar dat Thorbecke hem bij het begin van haar studie gevraagd had een oogje in het zeil te houden

en hem van tijd tot tijd niet alleen over haar vorderingen, maar ook over haar particuliere leven te berichten. Na Thorbecke's dood was de commissaris zich van deze taak blijven kwijten!

Ook in de kranten werd grote aandacht aan haar promotie, die van de eerst Nederlandse vrouw, besteed. Wat een verschil met de publicaties bij de aanvang van haar studie, toen er alleen in afkeurende zin over haar werd gepubliceerd.

Studiereis naar Londen

Door een legaat van een patiënt, kon Aletta Jacobs na haar promotie een studiereis naar Londen maken. Typerend voor die tijd is, dat Aletta's ouders zich ondanks hun vooruitstrevende ideeën heftig tegen die reis verzetten. Wat moet zo'n jonge vrouw nu alleen in zo'n wereldstad. Op alle mogelijke manieren probeerden zij haar van die reis af te houden, maar dat lukte natuurlijk niet. Aletta was zoals altijd vastbesloten en liet zich door niemand van haar plan afbrengen.

Het bericht dat ze een studiereis naar Londen zou maken, had in alle kranten gestaan. Een dag voor haar vertrek kreeg ze een brief van Carel Victor Gerritsen, die haar vanaf het begin van haar studie gevolgd had, maar die ze nog nooit had ontmoet, waarin hij vroeg of hij met enkele introducties van dienst kon zijn. Ze vroeg hem die introducties naar haar Londense adres te willen sturen. Nauwelijks was ze in Londen of ze kreeg bezoek van twee vrouwelijke medische studenten, kennissen van Gerritsen. Hij had de jonge vrouwen een uitvoerig telegram gestuurd met informatie over Aletta en met het verzoek haar tijdens haar bezoek in Londen zoveel mogelijk van dienst te zijn.

In Londen maakte Aletta Jacobs kennis met twee terreinen waarop ze later in Nederland zoveel baanbrekend werk heeft verricht: de strijd voor het vrouwenkiesrecht en de geboortebepaling.

Huisarts in Amsterdam

In verband met een internationaal medisch congres in Amsterdam verliet Aletta Londen eerder dan ze van plan was. Wel wilde ze na dat medisch congres nog enige tijd naar Londen teruggaan, maar daar kwam niets van. Ze kreeg n.l. door dat congres, waarvan in de kranten dagelijks verslagen verschenen en waarin haar naam nooit ontbrak, nog meer bekendheid dan ze al had. In verband daarmee bereikten haar veel verzoeken van burgers, die haar vroegen of ze hun huisarts wilde worden. Het leek Aletta dat de tijd rijp was om zich in Amsterdam als huisarts te gaan vestigen. Behalve verzoeken van burgers, kreeg ze als gevolg van dat congres ook andere verzoeken, namelijk van doctoren uit alle windstreken, die met haar wilden trouwen. Aletta wees echter al die aanzoeken af. Ze voelde zich er wel door vereerd, maar haar hart bleef onbewogen, zoals ze zelf zei.

Aletta's ouders hadden zich inmiddels ook in Amsterdam gevestigd. Verschillende van hun kinderen woonden in het westen en bij vader Jacobs, die om gezondheidsredenen zijn praktijk moest neerleggen. Dat zal de doorslag gegeven hebben, dat Aletta zich in Amsterdam ging vestigen. Ook Aletta vond het heerlijk haar vader zo dichtbij zich te hebben. Hoe zelfverzekerd zij ook naar buiten trad, hoe zelfbewust zij ook op andere overkwam, zij toetste haar oordeel graag aan dat van haar vader. Elke middag besprak zij met hem de ziektegevallen uit haar praktijk. En als ze moeilijkheden had,

was hij eigenlijk de enige met wie ze daar openhartig over kon spreken. En moeilijkheden waren er genoeg... Haar mannelijke collega's gaven haar de raad om toch vooral beneden het normale tarief te blijven, om zodoende aan te geven dat zij zich niet met haar mannelijke collega's op één lijn stelde. Ook kreeg zij van hen de raad zich uitsluitend met het vrouwelijke werk, de verloskunde, bezig te houden. Een afvaardiging van de mannelijke artsen

komt daartoe speciaal naar haar spreekuur. Aletta windt er geen doekjes om en zegt dat ze zich volstrekt niet als de mindere van de man, dus ook niet als de mindere van haar mannelijke collega's beschouwt. En ze voegt er aan toe, dat ze nog nooit iets van de intellectuele superioriteit van de man heeft gemerkt.

Als ze lid van het leesmuseum wil worden, blijkt dat die leesgelegenheid alleen voor mannen is bedoeld.

De gedenksteen voor Aletta Jacobs in Amsterdam (foto-archief J. H. Kruizinga)

Haar wordt afgeraden zich als lid te laten voordragen, omdat ze dan de kans loopt gedeballoteerd te worden. Aletta weet een paar heren te vinden, die haar ter ballotage voor willen dragen en tegen de verwachting in wordt ze als lid aangenomen. Dat levert haar wel het bezoek van twee dames op, die haar de les komen lezen. Zij zullen voorkomen, zeggen ze, dat Aletta hun mannen het hoofd op hol brengt, want dat is natuurlijk haar enige doel, hun mannen zullen nu moeten bedanken als lid!

Aletta Jacobs houdt naast haar praktisch gratis spreekuur in de Jordaan. Ook geeft ze daar gratis cursussen in hygiëne en kinderverzorging. Zeervaart dat kinderen — vaak huisde het hele gezin in een kamer — als het kindertal te hoog steeg eerder met een vloek dan met blijdschap werden ontvangen. Ook tijdens haar opleiding was ze al met ongewenste zwangerschappen geconfronteerd. Gesprekken met haar medestudenten over dat onderwerp leverden vaak niet meer op dan de opmerking: Dat is nu eenmaal het lot van de vrouw. In Engeland had ze kennis gemaakt met verschillende methoden om zwangerschappen te verhinderen. En in de vakpers las ze alles wat ze over geboortebeperving te pakken kon krijgen.

Geboortebeperving

Zo wordt Aletta Jacobs de eerste medicus in Nederland die voorbehoedmiddelen verstrekt aan vrouwen voor wie een zwangerschap op

grond van sociale, morele of medische gronden ongewenst was. Een storm van verontwaardiging brak los. Predikanten waarschuwden vanaf de kansel tegen het gebruik van deze middelen. Maar sommigen stuurden wel hun vrouwen naar Aletta's spreekuur om advies. Op theevisites en naaikransjes werd de staf over Aletta gebroken, ook door dames die gebruik maakten van haar adviezen. Medici kwamen haar opzoeken om inlichtingen over de door haar toegepaste anti-conceptionele middelen te vragen, maar in het openbaar keerden ze zich met de tegenstanders tegen haar. Ze werd ervan beschuldigd buiten-echtelijke verhoudingen te bevorderen en op uitroeiing van de mensheid aan te sturen.

De enige met wie Aletta over deze moeilijkheden had kunnen praten, haar vader, was haar kort daarvoor ontvallen. Een verlies, dat ze maar moeilijk te boven kwam. Soms leken de moeilijkheden haar onoverkomelijk. Tot ze vriendschap met Carel Victor Gerritsen sloot, die haar vanaf de dag dat ze de universiteit betrad op de voet had gevolgd, haar na elk examen een hartelijk briefje schreef, haar bloemen stuurde als ze ziek was, haar introducties voor Londen bezorgde, maar die ze pas kort voor de dood van haar vader voor het eerst gezien had. Nadat haar vader gestorven is, komt hij haar nog eens opzoeken en vraagt haar of hij nu haar vriend en raadsman mag worden. Met hem kan ze, net als met haar vader, alles bespreken, hoe delicaat het onderwerp ook is. Al

Dr. Aletta Jacobs in 1882 met een van haar patientjes

gauw groeit er een hechte vriendschapsband tussen Aletta en Carel, die ook al gauw meer dan vriendschap blijkt te zijn.

In die tijd wordt er overal in Nederland geijverd voor de uitbreiding van het kiesrecht. Alleen mensen, mannen wel te verstaan, die een bepaalde som aan belasting betalen, hadden toen het kiesrecht. Ook onder de uitbreiding van het kiesrecht wordt uitsluitend mannenkiesrecht verstaan. Dat ervoer Aletta aan den lijve. Als Aletta op zo'n kiesrechtvergadering verschijnt, melden de kranten dat als een lachwekkende bijzonderheid. En als ze op zo'n vergadering de vraag stelt of men met de uitbreiding van het kiesrecht ook kiesrecht voor vrouwen bedoelt, is een homerisch gelach het enige antwoord.

Kiesrecht voor vrouwen

Aletta gaat in de grondwet snuffelen en kan geen bepaling vinden dat vrouwen van het kiesrecht zijn uitgesloten. Zij richt dan een verzoek tot de gemeenteraad van Amsterdam, nadat ze zich er eerst van heeft vergewist dat haar naam niet op de kiezerslijst voorkomt, om daarop alsnog te worden geplaatst. Zij voegde bij haar verzoek alle vereiste stukken, zoals het bewijs dat ze voldoende belasting betaalde om in aanmerking te komen voor het toen bestaande census — kiesrecht.

Onder grote hilariteit van burgemeester, wethouders en raadsleden werd haar brief in de eerstvolgende raadsvergadering voorgelezen. Zo

dwaas vond men haar verzoek, dat men het toen bestaande wettelijke voorschrift om het antwoord op een zodanig verzoek per deurwaarder-exploit te betekenen, negeerde. Een week later kreeg Aletta Jacobs per gewone brief antwoord. Op haar verzoek werd afwijzend beschikt, omdat ze misschien wel volgens de letter van de wet kiesgerechtigd was, maar dat volgens de geest der staatsinstellingen aan de vrouw geen kiesrecht kon worden verleend. Bovendien, zo vervolgde de brief is een vrouw ook al uitgesloten van het kiesrecht op grond van het feit dat ze niet in het volle genot van haar burgerlijke rechten is. Ze is bijvoorbeeld uitgesloten van de voordij, behalve over die van haar eigen kinderen.

De kranten spraken er schande van, dat Aletta die zich op medisch terrein al zo veel veroorloofde, zich nu ook nog aanmatigde zich met de politiek te bemoeien. Ze was natuurlijk weer op publiciteit uit. Bovendien kende ze de geest van de vrouwen van Nederland niet, want die hadden niet de minste behoefte om zich met politiek te bemoeien. Het leek ook wel alsof dat toen het geval was, want ook de bestaande vrouwenbladen keerden zich tegen haar: Dr. Jacobs moest zich maar tot haar medische praktijk bepalen en daarmee is ze al ver genoeg gegaan, schreven ze.

Maar Aletta ging verder. Ze ging in beroep bij de arrondissementsrechtbank in Amsterdam. Zonder succes. Het kon onmogelijk de bedoeling van de Nederlandse wetge-

Dr. Aletta Jacobs in haar werkkamer in 1904 ter gelegenheid van haar 25-jarig doctorsjubileum

ver geweest zijn om de vrouw kiesbevoegdheid te geven, was de uitspraak van de rechtbank. Aletta Jacobs werd veroordeeld tot de kosten van het geding.

Weer mangelde de pers haar. Als gevolg van die krantenberichten, kreeg ze vele reacties. Op één na allemaal negatief. Grove beledigingen en ergerlijke verdachtmakingen werden haar deel. De enige positieve reactie kwam van drie mannen, die haar schreven hoe ze haar om haar moed en volharding bewonderden. Ze boden zelfs aan de proceskosten voor haar te betalen. Een aanbod, dat Aletta vriendelijk van de hand wees. Haar laatste redmiddel leek de Hoge Raad. Maar ook dit beroep werd verworpen op volkomen dwaze gronden, de Hoge Raad onwaardig. Deze Hoge Heren antwoordden haar namelijk dat zij niet geacht kon worden in het volle genot van hare burgerlijke en burgerschapsrechten te zijn, omdat zij het recht derfde om kiezer te zijn! Dwazer kan het haast niet. Maar dat was nog niet alles. Ze beweerden ook nog, dat in de zin snede Nederland en ingezetene, een term uit de grondwet, onder ingezetene alleen de man moest worden verstaan, want als het anders zou zijn, zou dat wel uitdrukkelijk vermeld zijn. Nog een ander argument hadden de heren: De man en vader betaalt belasting voor zijn vrouw en minderjarige kinderen, het is dus duidelijk dat de gehuwde vrouw geen kiesrecht heeft. En dan te bedenken dat Aletta Jacobs op dat ogenblik niet getrouwd was en haar eigen belas-

ting betaalde!

In 1885 haast minister Heemskerk zich om overal in de grondwet het woordje mannelijk voor kiezers te laten zetten. Maar Aletta gaat dapper verder. De eerste tijd staat ze vrijwel alleen, maar in 1893 wordt de Nederlandse Vereniging voor Vrouwenkiesrecht opgericht, waarvan zij pas later voorzitter wordt, omdat haar gezondheid op dat ogenblik te wensen overlaet. Hoon en spot is aanvankelijk haar deel. Zo'n vijf en twintig jaar hebben de suffragettes, onder de bezielende leiding van Aletta Jacobs, zich door middel van petitie's, vergaderingen en demonstraties ingespannen om haar doel te bereiken: In 1917 kreeg de vrouw het passieve, in 1919 het actieve kiesrecht.

Carel Victor Gerritsen

Grote steun heeft Aletta Jacobs bij al haar werk ondervonden van Carel Victor Gerritsen, met wie ze in 1892 trouwde. Hij op zijn beurt ondervond weer veel steun van haar, vooral toen hij wethouder was geworden en de reorganisatie van de GGD op zich nam.

Het besluit om in het huwelijk te treden was een grote stap voor de zelfstandige, zelfbewuste Aletta. Ze had bedongen dat ze haar eigen naam zou blijven voeren en dat ze in het bezit zou blijven van haar eigen vermogen en verdiensten. Trouwens ook Carel Victor was erg op zijn 'privacy' gesteld. In hun Amsterdamse huis hadden ze dan ook ieder een appartement. Alleen de eet-

Gemeenschappelijke, lange vakanties in het buitenland

kamer en de salon waren gemeenschappelijk. Maar in de gemeenschappelijke, lange vakanties, die ze in het buitenland doorbrachten en waarvoor ze altijd de fiets meenamen, weken ze praktisch niet van elkaars zijde.

Toen het eerste kind zich aankondigde, zagen ze het allebei met groot verlangen tegemoet. Aletta maakte zelf met veel liefde het baby-uitzetje. Maar zij die zelf zoveel kinderen met succes ter wereld had helpen brengen werd het slachtoffer van een medische fout. Het kindje leefde maar één dag. Aletta zelf moest als gevolg van de mislukte bevalling een operatie ondergaan

en kon daarna geen kinderen meer krijgen. Ze had jaren nodig om dat verdriet te boven te komen.

Haar derde grote verdriet was de dood van Carel Victor Gerritsen in 1905. Hij stierf aan maag- en leverkanker. Aletta is ontroostbaar, ze krijgt een zenuwzinking en gaat voor herstel van gezondheid naar St. Moritz. Daar kwam ze in aanraking met anderen, die daar ook herstel zochten. En dan komt al gauw haar sterke karakter weer boven. Ze vindt de beproevingen van die anderen nog erger dan de hare en dringt haar eigen verdriet naar de achtergrond.

Terug in Nederland, wijdt ze de

rest van haar leven grotendeels aan de strijd om het vrouwenkiesrecht, waarvan Carel Victor Gerritsen ook zo'n warm voorstander was. Hoogtepunten uit haar laatste levensjaren zijn de totstandkoming van dat kiesrecht en de viering van haar zeven-

tigste verjaardag. Bij beide gelegenheden wordt ze overstelpt met gelukwensen, ook van collega's en andere mensen die haar vroeger verhuisd hebben. Ze sterft in 1929 onverwacht op een hotelkamer in Baarn.

Tekeningen: J. A. van Dijk

De foto's zijn afkomstig uit het boek 'Aletta Jacobs, herinneringen'. Een reprint van dit boek werd in 1978 uitgegeven door uitgeverij Sun in Nijmegen.